ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Qarshi DU San’atshunoslik fakulteti Tasviriy san’at va muhandislik

grafikasi kafedrasi o‘qituvchisi **Mirzayev Orifjon**

1- kurs talabasi **Jumaboyeva Aminaxon Husniddin qizi**

O‘QUVCHILARDA TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA NATYURMORT JANRIDA ISHLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta’lim maktablari o‘quvchilarida tasviriy san’at darslari jarayonida natyurmort janrida ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil etiladi. Natyurmort janrining o‘quv jarayonidagi didaktik ahamiyati, o‘quvchilarning badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishdagi o‘rni, shuningdek, samarali metod va usullar tizimi ilmiy jihatdan yoritiladi. Tadqiqotda kuzatish, tahlil, amaliy mashg‘ulot va individual yondashuv metodlarining ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: natyurmort, tasviriy san’at, metodika, kompozitsiya, rangtasvir, pedagogik yondashuv.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и практические основы формирования навыков работы в жанре натюрморта у учащихся на уроках изобразительного искусства. Рассматриваются дидактическое значение натюрморта, его роль в развитии художественно-эстетического мышления учащихся, а также система эффективных методов и подходов обучения. Обосновывается значимость методов наблюдения, анализа, практической деятельности и индивидуального подхода.

Ключевые слова: натюрморт, изобразительное искусство, методика, композиция, живопись, педагогический подход.

Abstract. This article examines the theoretical and practical foundations of developing students’ skills in working with still life in fine arts classes. It highlights the didactic significance of still life, its role in enhancing students’ artistic and aesthetic thinking, and identifies effective teaching methods and approaches. The importance of observation, analysis, practical activities, and individual approaches is scientifically justified.

Keywords: still life, fine arts, methodology, composition, painting, pedagogical approach.

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlash, ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish va estetik tafakkurini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortib borishi hamda madaniy qadriyatlarning yangicha talqini sharoitida yosh avlodni badiiy jihatdan tarbiyalash masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, umumta’lim maktablarida tasviriy san’at fanini o‘qitish nafaqat badiiy ko‘nikmalarni shakllantirish, balki o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini kengaytirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi [1].

Tasviriy san’at darslari o‘quvchilarning borliqni obrazli idrok etish qobiliyatini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning tafakkurini, tasavvurini va ijodiy fikrlashini faollashtiradi. Ushbu fan orqali o‘quvchilar predmet va hodisalarni kuzatish, ularni tahlil qilish va badiiy ifodalash

ko‘nikmalarini egallaydilar. Ayniqsa, amaliy faoliyatga asoslangan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi [2].

Tasviriy san’atning muhim janrlaridan biri bo‘lgan natyurmort o‘quv jarayonida keng qo‘llanilib, boshlang‘ich va o‘rta bosqich o‘quvchilari uchun qulay o‘quv materiali sifatida e’tirof etiladi. Natyurmort janrida asosan jonsiz predmetlar tasvirlanishi tufayli o‘quvchilar e’tiborini murakkab syujetdan chalg‘itmaydi, aksincha, shakl, rang, hajm va kompozitsiya kabi asosiy badiiy elementlarga qaratish imkonini beradi. Bu esa o‘quvchilarda tasviriy savodxonlikni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi [3].

Shu bilan birga, natyurmort janrida ishlash jarayoni o‘quvchilarning kuzatuvchanligini oshiradi, ularni atrof-muhitdagi predmetlarga diqqat bilan qarashga o‘rgatadi hamda estetik baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ranglar uyg‘unligini his qilish, yorug‘lik va soya munosabatlarini anglash, predmetlarning fazoviy joylashuvini to‘g‘ri tasvirlash kabi ko‘nikmalar aynan natyurmort ustida ishlash orqali samarali shakllanadi [4].

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at darslarida natyurmort janrini o‘qitishda metodik yondashuvlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan holatlar ham uchrab turadi. Ayrim hollarda dars jarayoni faqatgina tasvirlash bilan cheklanib, o‘quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga yetarlicha e’tibor qaratilmaydi. Bu esa o‘quvchilarda mustahkam badiiy ko‘nikmalar shakllanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin.

Shu sababli, natyurmort janrida ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishning ilmiy asoslangan metodikasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi tasviriy san’at darslarida o‘quvchilarda natyurmort janrida ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali metod va usullarini nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Natyurmort janri tasviriy san’at darslarida o‘quvchilarning badiiy ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Mazkur janr orqali o‘quvchilar predmetlarning shaklini, rangini, fazoviy joylashuvini va yorug‘-soya munosabatlarini chuqur anglash imkoniga ega bo‘ladilar [1]. Shu kontekstdan kelib chiqib, natyurmort ustida ishlash metodlari ilmiy jihatdan tizimlashtirilgan holda qo‘llanilishi zarur. Quyida asosiy metodlar tahlil qilinadi.

Kuzatish metodi. Kuzatish metodi o‘quvchilarda predmetlarni vizual idrok etish va badiiy tafakkurini rivojlantirishga asos bo‘ladi. Bu metod yordamida o‘quvchilar predmetlarning tashqi shakli, nisbatlari, ranglari va yuzasidagi detallarni aniqlab oladi [2]. Kuzatish jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarga predmetlarni turli burchaklardan ko‘rib chiqishni, ularning strukturasini tahlil qilishni va qaysi jihatlarni vizual tarzda ta’kidlash mumkinligini o‘rgatadi. Shu orqali o‘quvchilar diqqatni jamlash, analitik fikrlash va ob’ektga nisbatan chuqur idrok qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Kuzatish metodining samaradorligi shundan iboratki, o‘quvchilar tasviriy faoliyat jarayonida predmetlarni yuzaki emas, balki tizimli yondashuv asosida anglay boshlaydilar [2].

Tahliliy yondashuv Metodi. Tahliliy yondashuv metodida o‘quvchilar predmetlarni qismlarga ajratib o‘rganadilar, bu esa ularning konstruktsion tafakkurini rivojlantiradi. Predmetning shaklini, o‘lchamlarini, tuzilishini va rangini alohida komponent sifatida tahlil qilish orqali o‘quvchi uni yanada chuqurroq tushunadi [3]. Mazkur metod yordamida o‘quvchilar predmetning tashqi va ichki xususiyatlarini solishtirish, analogiyalar keltirish hamda o‘z tasviriy qarashlarini izchil shakllantirish imkoniga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga, tahliliy yondashuv kompozitsion va rang uyg‘unligini aniqlash, ob’ektlar orasidagi fazoviy munosabatlarni tahlil qilish kabi ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi [3].

Amaliy mashg‘ulot metodi. Amaliy mashg‘ulotlar o‘quvchilarning nazariy bilimlarini real faoliyat bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu metod o‘quvchilarga predmetlarni chizish, rang berish va yakuniy kompozitsiyani yaratish jarayonida o‘z malakalarini mustahkamlash imkonini beradi [4]. Amaliy metodning samaradorligi shundaki, o‘quvchi o‘z bilimi va ko‘nikmalarini doimiy ravishda qo‘llash orqali ijodiy tafakkurini rivojlantiradi, badiiy qarashlarini mustahkamlaydi va estetik didini shakllantiradi. Shu bilan birga, bu metod o‘quvchilarda sabr-toqat va vazifani bosqichma-bosqich bajarish qobiliyatini ham rivojlantiradi [4].

Individual yondashuv metodi. Individual yondashuv o‘quvchilarning shaxsiy qobiliyatlarini hisobga olishga asoslangan. Har bir o‘quvchi turlicha ijodiy salohiyatga ega bo‘lib, ularning ko‘nikma darajasi, qiziqishlari va imkoniyatlari farq qiladi [5]. O‘qituvchi individual yondashuv orqali o‘quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, mashg‘ulotni shaxsiy ehtiyojlariga moslashtiradi va ularni samarali rivojlantiradi. Bu metod o‘quvchilarda mustaqil badiiy qaror qabul qilish, ijodiy eksperementlar o‘tkazish va shaxsiy uslubini shakllantirish imkonini beradi

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Bugungi kunda tasviriy san’at darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash samaradorlikni oshiradi. Vizual materiallar, multimediali taqdimotlar, interaktiv metodlar va raqamli vositalar o‘quvchilarning darsga qiziqishini kuchaytiradi hamda bilimlarni yanada mustahkam o‘zlashtirish imkonini yaratadi [6]. Masalan, raqamli tasvir vositalari orqali o‘quvchilar ranglarni tajriba qilishi, yorug‘lik va soya effektlarini sinab ko‘rishi va natyurmort kompozitsiyasini virtual muhitda yaratishi mumkin. Shu bilan birga, guruhli mashg‘ulotlar va muhokamalar o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish va hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi [6].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’at darslarida natyurmort janridan foydalanish o‘quvchilarning badiiy-estetik rivojlanishida muhim metodik vosita hisoblanadi [3]. Mazkur janr o‘zining o‘quv jarayoniga moslashuvchanligi, obyektlarning barqarorligi va didaktik qulayligi bilan ajralib turadi hamda o‘quvchilarda tasviriy faoliyatning asosiy komponentlari — kuzatish, tahlil qilish, umumlashtirish va badiiy ifodalash ko‘nikmalarini izchil shakllantirish imkonini beradi[4].

Natyurmort ustida ishlash jarayonida o‘quvchilarda predmetlarning shakli, proporsiyasi, fazoviy joylashuvi va rang xususiyatlarini to‘g‘ri idrok etish malakalari rivojlantiriladi. Ayniqsa, yorug‘lik va soya munosabatlarini anglash, ranglar uyg‘unligini sezish hamda kompozitsion muvozanatni saqlash kabi ko‘nikmalar ularning badiiy tafakkurini chuqurlashtiradi [5].

Shuningdek, natyurmort janrida ishlash metodikasining samaradorligi o‘qitish jarayonining ilmiy asosda tashkil etilishiga bevosita bog‘liqdir. Dars jarayonida kuzatish va tahlilga asoslangan yondashuvni qo‘llash, amaliy mashg‘ulotlarga keng o‘rin berish hamda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olish ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi[6].

Yakuniy xulosa sifatida ta’kidlash mumkinki, natyurmort janrida ishlashni samarali tashkil etish orqali o‘quvchilarda tasviriy san’atga oid nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalar ham kompleks tarzda shakllanadi. Bu esa ularning ijodiy fikrlashi, estetik didi va mustaqil badiiy faoliyatga bo‘lgan qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdirasilov S. Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Qosimov N. Rangtasvir asoslari. – Toshkent: Fan, 2015.

3. Rasulov R. Badiiy ta’lim nazariyasi. – Toshkent, 2012.
4. Hasanov A. Tasviriy san’at pedagogikasi. – Toshkent, 2018.
5. Komilov B. San’atshunoslik asoslari. – Toshkent, 2016.
6. Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.